

Такриз

**ба рисолаи Саидова Мавзуна Абдулҳакимовна дар мавзӯи «Таҳлили сохторӣ-семантикии нутқи мазмунан нақлшуда дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ дар заминаи асари «Ёддоштҳо»-и С.Айнӣ барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.20 –
Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ**

Таҳқиқи сохторӣ-семантикии нутқи мазмунан нақлшуда дар забонҳои гуногунсохтору гуногуннизом яке аз масъалаҳои муҳим ва судманд буда, дар забоншиносии тоҷик дар муқоиса бо забонҳои дигар ба он камтар тавачҷушудааст. Аз ин рӯ, диссертатсияи мазкур маҳз ба таҳлил ва таҳқиқи муқоисавӣ-сохтории ҳамин масъала равона гардидааст.

Ҳамин тавр, рисолае, ки муҳаққиқ ба пажӯҳиши он даст задааст, «Таҳлили сохторӣ-семантикии нутқи мазмунан нақлшуда дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ дар заминаи асари «Ёддоштҳо»-и С.Айнӣ» унвон дошта, ба яке мавзуҳои муҳими забоншиносӣ мансуб буда, то ҳол хусусиятҳои типологии он дар забонҳое, ки зикрашон рафт, мавриди омӯзишу пажӯҳиш қарор нагирифтааст.

Муҳаққиқ рисоларо аз муҳимияти мавзӯ ва то ҳол таҳқиқ нагардидани хусусиятҳои типологии оғоз намуда, таъкид бар он мекунад, ки мавзӯи зикршуда аз ҷониби забоншиносони тоҷику англис дар шакли ҷудогона, китобҳои дарсӣ, мақолаҳои алоҳида, фаслҳои алоҳидаи корҳои илмӣ қайҳо боз мавриди пажӯҳиш қарор гирифтаанд ва ҳануз ҳам омӯхта шуда истодаанд, аммо то ин замон ба масъалаи таҳқиқу таҳлили муқоисавии он дар заминаи асари бевосита тарҷумашуда, ки метавонад хусусиятҳои хоси ҳар як забонро мушаххастар нишон диҳад, рисолае таълиф нагардидааст.

Рисолаи Саидова Мавзуна Абдулҳакимовна аз муқаддима, се боб, 10 фасл ва хулосаву феҳристи адабиёт иборат аст. Дар муқаддимаи

рисола суҳан дар бораи мубрамияти мавзӯ, дараҷаи омӯзиши кор, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқ, методи таҳқиқ, навгониҳои илмӣ рисола, аҳамияти назариявӣ таҳқиқ, моҳияти амалии таҳқиқ, асосҳои назариявӣ ва методологияи таҳқиқ, нуктаҳои муҳими рисола, коркард ва татбиқи натиҷаҳои таҳқиқ ва сохтори рисола меравад.

Дар боби якуми рисола «Мушкилоти омӯзиши нутқи мазмунан нақлшуда дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» хусусиятҳои сохторӣ ва маъноии нутқи мазмунан нақлшуда дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Фасли якуми боби мазкур моро бо дараҷаи омӯзиши нутқи мазмунан нақлшуда дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ шинос мекунад. Роҷеъ ба омӯзишу таҳқиқи мавзӯи ғавқ муаллифи диссертатсия чунин баён мекунад: “Таҳқиқ ва омӯзиши алоҳидаи нутқи мазмунан нақлшуда дар забони тоҷикӣ гарчанде камтар таваҷҷуҳ шуда бошад ҳам, дар забоншиносии рус дар самти пажӯҳиши он корҳои зиёд ба сомон расонида шудаанд, ки ин амал ба омӯзиши муқоисавӣ он замина ва роҳ кушодааст” (саҳ.13).

Лозим ба таъкид аст, ки тавассути матни асари бадеӣ, ки фарогири ҳамаи воситаҳои забонист, мушаххас намудани ҷанбаҳои сохториву семантикии нутқ имконпазир аст. Гузариш аз як навъи гуфтор ба шакли дигар, албатта ба таҳаввули гуногуни сохторӣ, семантикӣ, синтакисисӣ ва ҳатто тағйири имкониятҳои инфиродии овозӣ оварда мерасонад, ки ин нукта дар рисола хеле бамварид таҳлилу баррасӣ шудааст. Дар фаслҳои минбаъдаи рисола хусусиятҳои сохторӣ ва семантикии нутқӣ мазмунан нақлшуда дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ бо мисолҳои равшану возеҳ ба риштаи таҳқиқи амиқи илмӣ кашида шудаанд.

Боби дуюми рисола «Хусусиятҳои хоси мутобиқати замонҳо дар забони англисӣ ва муқоисаи он бо забони тоҷикӣ» унвон дошта, дар он қоидаҳои мутобиқати замонҳо, қорбурди феълҳои гуфтор ва муродифоти онҳо ва тобишҳои маъногашон дар нутқи мазмунан

нақлшуда ва мушкилоти тарҷумаи забони англисӣ ба забони тоҷик таҳлилу баррасӣ мегардад.

Боби сеюми диссертатсия ба таҳлилу муқоисаи «Усулҳои ифодаи банду бастаи навҳои гуногуни ҷумлаҳо дар нутқи мазмунан нақлшуда дар заминаи маводи “Ёддоштҳо”-и С.Айнӣ» бахшида шудааст. Муаллиф бобро аз таснифу гурӯҳбандии ҷумлаҳои саволӣ дар забонҳои муқоисашаванда ва тафовути онҳо оғоз намуда, бозтоби ҳар як намуди ҷумларо дар нутқи мазмунан нақлшуда шарҳу тавзеҳ медиҳад. Зухуроти ҷумлаҳои амрӣ дар нутқи мазмунан нақлшуда дар фасли дуоми боби сеюм баён мегардад.

Ҳар як боби рисола бо хулосаҳои мушаххас ба охир расидаанд. Дар хулосаи умумӣ муаллиф натиҷаҳои таҳқиқи худро ҷамъбаст кардааст, ки аз аҳамияти амалӣ ҳолӣ нест.

Рисолаи илмӣ Саидова Мавзуна Абдулҳакимовна дар асоси меъёрҳои нави илмӣ таҳия гардидааст. Тарзу усули иқтибос, таҳияи бобу фасл, хулоса ва феҳристи адабиёт тибқи талаботи стандартҳои муносири навишти корҳои илмӣ таҳқиқотӣ ба роҳ монда шудааст.

Рисолаи мазкур барои хондани курси «Типологияи муқоисавии забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ», «Луғатшиносӣ», «Фразеологияи забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, грамматикаи муқоисавӣ» мусоидат менамояд.

Дар баробари дастовардҳои муҳим рисола аз камбудиву норасоӣҳо низ ҳолӣ нест:

1. Муаллиф дар диссертатсия танҳо аз маҳсули эҷоди забоншиносони рус ҳарф мезанад, роҷеъ ба таҳлилу баррасии мавзӯ аз ҷониби забоншиносони тоҷику англис назари муҳаққиқ равшан нест.

2. Муаллиф дар саҳифаи 18-уми рисола чунин қайд мекунад: «Қоидаи мувофиқати замонҳо дар забони англисӣ ба андешаи аксар муҳаққиқон ҳоси танҳо нутқи мазмунан нақлшуда мебошад. Дар доираи таҳқиқи мавзӯ қоидаи мувофиқати замонҳо махсусан ба нутқи мазмунан нақлшуда, ки бештар бо ҷумлаҳои мураккаб сару кор

мегиранд, алоқаманд аст”. Масъалаи қоидаи мувофиқати замонҳо дар боби дуҷуми рисола баррасӣ мешавад. Ин аз номувофиқати зерфаслҳо гувоҳӣ медиҳад.

3. Дар саҳифаи 22 муаллиф чунин менигорад: “Аслан, ҷумлаҳо аз лиҳози маъно ба тартиб меоянд ва дигар кардани мавқеи онҳо ифодаи маъноро аз лиҳози мантиқ вайрон месозад. Аксар забоншиносон бар он андешаанд, ки ин намуди ҷумлаҳо дар аксар маврид дар ифодаи маъно баробар буда, дар ифодаи ҳамон як фикр ба ҳамдигар пайваست мешаванд. Амали пайвастшавӣ дар таркиби ҷумла метавонанд, ки тавассути пайвандакҳо ба миён оянд ва ё бидуни онҳо. Чуноне маълум аст, яке аз роҳҳои маъмули пайваст шудани ҷумлаҳо истифодаи пайвандакҳо мебошад. Дар бисёр маврид истифодаи аломатҳои китобат ба монанди вергул, нуқта вергул, ду нуқта ва ё тире мушоҳида мешавад”. Хуб мешуд, ки ба услуби ҷумла диққат муааллиф диққат меод. Ё худ дар саҳифаи мазкур муааллиф менависад: “Дар давраи муосири тараққиёти забонӣ назарияҳои гуногуни сохторӣ ба миён оварда шудаанд, аммо ҳанӯз истифодаи пайвандакҳо дар маркази таваҷҷуҳи забоншиносон қарор дорад, зеро ҷумлаҳои мураккаби пайвастро дар забони англисӣ метавон ҳам бо истифодаи пайвандакҳо ба миён овард ва ҳам бидуни онҳо, ки андешаи ягонро талқин намудан ғайриимкон ҳисобида мешавад”. Сухан аз боби кадом масъала меравад, ба хонанда ошно нест.

4. Дар бисёр саҳифаҳои қор андешаву назари муаллиф такрор омадаанд (сах. 24, 25, 52, 53.....).

5. Муодили англисӣ ва ё тоҷикии баъзе аз ибораҳои фразеологӣ дар рисола ҷой дода нашудааст, агар муаллиф онҳоро тарҷума мекард, арзиши илмии рисола боз баландтар мегардид.

6. Дар баъзе аз саҳифаҳои рисола (25, 39, 45, 57, 69.....) ғалатҳои имлоӣ ва услубӣ ба ҷашм мерасад.

Дар маҷмӯъ, камбудии ишорашуда ба аҳамияти илмии таҳқиқоти анҷомдодашуда таъсири манфӣ нахоҳад расонд, зеро онҳо ислоҳпазиранд ва ба осонӣ баратараф хоҳанд шуд.

Диссертатсия ба талаботи Низомномаи намунавӣ оид ба Шӯрои диссертатсионӣ ва Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ (дотсент, профессор), ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 –юми ноябри соли 2021, таҳти №505 тасдиқ гардидаанд, пурра ҷавобгӯ буда, муаллифи он Саидова Мавзуна Абдулҳакимовна сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ «Таҳлили сохторӣ-семантикии нутқи мазмунан нақлшуда дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ дар заминаи асари «Ёддоштҳо»- и С.Айнӣ барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ мебошад.

Муққариз, доктори илми филология, профессори
кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавӣ
ДДОТ ба номи Садриддин Айни

Ҷаматов Самиддин
Салоҳиддинович

Имзои С. С. Ҷаматовро тасдиқ менамоям.

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси

ДДОТ ба номи Садриддин Айни

Мустафозода Абдукарим

29. 10. 2022 с.